

פרשת כי תשא

מומר

ביני ובין בני ישראל הוא לעלם כי ששת ימים עשה יקוק את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש: (שמות לא, יז)

קידושי מומר

כתב הטור (אבה"ע סימן מד) ישראל מומר שקידש קדושו קידושין וצריכה ממנו גט, וי"א דמומר לחלל שבת בפרהסיא ולעבוד ע"ז דינו כעכו"ם גמור ואין קדושו קידושין, ולא נהירא.

מקורו הוא בספר העיטור (אות ק - קידושין) וז"ל מומר גופיה תפשי קידושי, דגרסינן בבכורות (ל, ב) הגר שקיבל עליו דברי תורה, אפילו נחשד לדבר אחד הוי חשוד לכל התורה כולה, והרי הוא כישראל מומר נפקא מינה דאי קדיש קידושו קידושין. ובפרק החולץ (יבמות מז, ב) גרסינן גר שחזר לסורו הרי הוא כישראל מומר למאי נפקא מינה שאם קידש קידושו קידושין. ומדקאמר קידושו קידושין ולא קאמר חוששין, ש"מ מדאורייתא תפשי קידושין. והילכתא נמי גיטיה נמי גיטא הוא דמקדש אדעתא דרבנן קא מקדש. ואי נפלה לקמיה יבמה חליץ לה, דאע"פ שחטא ישראל הוא. אבל בתשובות דקמאי משום דחילל שבתות אינו כישראל, שנאמר "ביני ובין ישראל", כל המשמר נקרא ישראל. הילכך מחלל שבתות בפרהסיא עכו"ם הוא וקידושו לאו קידושי.

מומר שכתב גט

כתב הרמב"ם (גירושין ג, טו) הכל כשרין לכתוב את הגט חוץ מחמשה, גוי ועבד וחרש ושוטה וקטן, אפילו האשה עצמה כותבת את גיטה, ישראל שנשתמד לע"ז או שהוא מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי לכל דבריו. ועי' בספר חבצלת השרון שהגט פשוט הק' א"כ ישראל שקידש אשה והשתמד אינו יכול לגרשה, ותהיה עגונה לעולם. ותי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן קי) דהנה ביבמות (מט, ב) אמר אביי הכל מודים דבסוטה אין הולד ממזר דהא תפסי בה קידושין, ופרש"י דהא תפסי בה קידושין לאשה דאף לאחר שזינתה לא פקעי מינה קידושיה הראשונים. ומבואר מזה דאי לא הווי תפסי בה קידושין הווי פקעי מינה קידושין הראשונים, כמ"ש האבנ"מ (סי' יח) בביאור היטב ד"ז, וא"כ לשיטת הסוברים דקידושי הנעשה א"י הם רק מדרבנן דמדאורייתא עכו"ם גמור הוא, הרי גם בקידש בעודו ישראל ואח"כ נעשה א"י מדאורייתא נפקעין מהם קידושין הראשונים כיון דהשתא אין קידושין תופסין בה אלא דמדרבנן.

עבודת קרקע

ממשיך העיטור דמסתמא דגוים שבחו"ל לאו עובדי ע"ז הם עכשיו, א"כ גם מומר לא נחשב כמומר לע"ז. ודין מחלל שבת בפרהסיא ליכא (אלא - ב"י) בעבודת קרקע, וקידושו קידושין וגירושיו גירושין. ועי' בהגהות הגרע"א (יו"ד סי' ב) שכ"כ התשב"ץ (ג, מג ומז) דמחללי שבת ליתא אלא בעבודת קרקע, וצל"ע.

קבלת קרבן ממומר

בש"ת תשב"ץ (ח"ג סימן מז) הביא דברי העיטור, וכתב עליו שאינו נראה דהא דאין מקבלין מהם קרבנות לאו משום דלאו ישראל מיקרו אלא גזירת הכתוב היא מדכתיב "אשר יקרב מכם" ודרשינן "מכם" - ולא כלכם, כדאיתא בפרק הכל שוחטין (ה, א). ואדרבא מהתם משמע דאיקרו ישראל מדמעטינן ליה מדכתיב "מכם" - ולא כלכם, הא אלו כתב קרא אדם כי יקריב מכם לא הוה ממעטינן להו דבכלל ישראל הן.

ומביא ראייה לדבריו מהטור (אבה"ע סי' מד) שכתב שם ישראל משומד שקידש קדושו קדושין וצריכה ממנו גט. וי"א דמשומד לחלול שבתות בפרהסיא ולע"ז דינו כדין עכו"ם גמור ואין קידושו קדושין ולא נהירא. וכן הרמב"ם (אישות פ"ד) לא חילק בזה. וכתב התשב"ץ שאולי בעל העיטור סמך על ברייתא דתורת כהנים דתניא התם "מכם" - להוציא את המשומדין שאינו מכם, (משמע שנתמעט משום שבאמת אינם "משלנו"). אבל ברייתא דמייתו בגמרא לא משמע כן. והדברים מוכרעין הן מעצמן, דודאי מי שלא נתגייר אלא שעה אחת וחזר לסורו לאלתר, ועבד ע"ז וחלל שבתות בפרהסיא כמנהגו קודם שנתגייר, מין הוא ומן המורידין הוא דלא קרינן ביה אחיד, ואפ"ה חשבינן ליה ישראל משומד וקדושו קדושין. ואף אם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר אין קדושי אחרון כלום מפני קדושי ראשון, דקדושי ודאי חשבינן להו.

עשרת השבטים

איתא ביבמות (יבמות טז, ב) אמר רב יהודה א"ר אסי עובד כוכבים שקידש בזמן הזה חוששין לקדושין שמא מעשרת השבטים הוא ... איכא דאמרי כי אמריתה קמיה דשמואל א"ל לא זז משם עד שעשאו עובדי כוכבים גמורים, שנאמר בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. משמע שגם לקולא עשאו כגוים גמורים ולא חל הקידושין. וצ"ב מאיזה דין נעשים כגוים, הרי "אע"פ שחטא ישראל הוא.

והנה איתא בשו"ע (או"ח לט, א) תפילין שכתבן כותי או מומר לע"ז, או מוסר לאנסיין, פסולים משום דכתיב "וקשרתם" (דברים ו, ח) "וכתבתם" (דברים ו, ט) כל שאינו בקשירה או אינו מאמין בה, אינו בכתיבה. ועי' בחת"ס שציין לדברי התוס' יו"ט (נדה ז, ד) שתמה על כותים אי גירי אמת הן איך עשאו כנכרים לטהר נדות ואהלות שלהם. ותי' החת"ס **שיש כח בכלל ישראל להוציא המורדים מכלל האומה ויחזרו לגוים גמורים אף להקל**. וזכר לדבר, "ראה ויתר גוים" (חבקוק ג, ו), שהתיר להם ז' מצות (ב"ק לח, ב) אע"ג דלאו ראייה גמורה היא, מכל מקום כן נראה לי, והם נמנו וגמרו להוציאם מברית ישראל לגמרי. ומצינו בעזרא (י, ח) "יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה", משמע שהוציאם מכלל ישראל, וכנ"ל, והוא דבר חדש מאוד.

הפקעת קידושין

אמנם האבן האזל (נוקי ממון ח, יג) כתב שבאמת לא שייך דיעשו אותם כעכו"ם לקולא לענין זה שלא יהיה קדושין שלהם קדושין, ורק דשם כיון דעיקר מילתא איתמר לענין קדושין ע"כ דלענין זה גופא עשאו אותם כעכו"ם להפקיע קדושיהם, ויש כח ביד חכמים להפקיע קדושין אפילו היכי דלא קדיש אדעתם כמ"ש בתוס' בב"ב (מט, ב). [וצ"ע שמבואר בתוס' שם שס"ל

להגמ' שיש כח ביד חכמים לעקוד דבר מה"ת (אפילו בקום ועשה), א"כ להלכה הרי קי"ל שאין כח ביד חכמים אלא לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה]. וכן הוא להדיא ברשב"א יבמות כב, (א) וז"ל "והא דאמר שמואל לא זזו משם עד שעשאו כעכו"ם גמורים לאו למימרא דישראל שנעשה עכו"ם גמור שאין חוששין לקדושיו, אלא אותן בלבד הוא שעשאו כעכו"ם גמורים והפקיעו קדושיהן". וטעמא דלא הפקיעו קדושי כותים הוא משום דלא הוצרכו אלא לעשרת השבטים שנשמעו שלא יצא תקלה שיסברו שהם עכו"ם ולא יחושו לקדושיהן ע"כ הפקיעו חז"ל קדושיהם, אבל כותים כיון דבדוכתייהו קיימא וידוע שהן כותים ומדאורייתא קדושיהן קדושין אין טעם להפקיע קדושיהן.

מוסיף הגרא"ז דביבמות שם בלישנא קמא אמר שמואל בטעמא דאין חוששין לקדושין משום דישראל הבא על הכותית הולד עכו"ם, ובנות דההוא דרא איצטרויי איצטרו, וזה ודאי קי"ל דבנך הבא מן הכותית אינו בנך, וכן פסק הרמב"ם, וא"כ לא קי"ל כלל כהא דאיכא דאמרי דלא זזו משום עד שעשאו כעכו"ם גמורים.

מומר לדבר אחד או לכה"ת

בשו"ת מהרשד"ם (אה"ע סימן י) רצה ליישב שיטת העיטור מכל הגמרות שכתוב ש"קדושיו קידושין", וז"ל כל מש"כ בגמ' דגר שחזר בו ומשומד שקדש קדושיו קדושין, ומה שאמרו בסנהדרין "חטא ישראל" - אמר רבי אבא בר זבדא אע"פ שחטא ישראל הוא, מאחר שהמקור שאנו לומדים שישראל כשר אע"פ שחטא שם קדושת ישראל עליו הוא מעכנ ועכנ עצמו לא מצאנו לו עון אחר רק שמעל בחרם, אמנם בשאר המצות כשר היה, א"כ לא גמרינן דישראל שחטא שהוא ישראל אלא כה"ג דעכנ שלא חטא אלא בדבר א'. [עי"ש שדן על הא דאמרינן שעבר עכנ על ה' חומשי תורה, וכתב דדעת יחיד היא זו, וגם אינה אלא אסמכתא בעלמא]. שלא מציינו לעכנ עון אחר רק מעילת החרם, ועל כן אמר חטא ישראל, **אבל מי שמחלל שבת בפרהסיא, ועובד ע"ז, שכל העובר על אחד מהם כעובר על כל התורה כלה והוא ליה גוי גמור, אין שם ישראל עליו, וכמו שהגוי שקדש אין חוששין כן זה.**

ומאי דקאמר בפ' החולץ (יבמות מז, ב) טבל ועלה הרי הוא כישאל לכל דבריו, למאי הלכתא דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל מומר קרינא ביה וקידושיו קידושין, דאי הדר כו' לאו כמו שנראה מפירש"י דרוצה לומר לגיותו, וז"ל "לקדמותו" - ואח"כ קדש בת ישראל מקודשת וצריכה גט דישראל מומר קידושיו קידושין דישראל הוא. אלא דאי הדר ביה וחשיד לעבור עבירה אחת כאלו היה בגיותו, אז הוי קדושיו קדושין. ואע"ג דקאמר דאי הדר ביה סתם, כיון דאמרינן בבכורות שאפילו שנחשד על דבר א' הו"ל כאלו נחשד בכל התורה כלה, א"כ אינו כל כך דוחק מאי דקאמר דאי הדר ביה סתם אפילו שלא ירצה לומר להיותו כבתחלה לגמרי עובד עבודה זרה ומחלל שבת.

קידושין מספק

בהגהות מרדכי (פרק החולץ רמז קז) ג"כ כתב דמומר הוי כגוי, ומה שקידושיו קידושין זו **היא חומרא בעלמא**, דהכי נמי אמרינן האומר על מנת שאני צדיק גמור מקודשת חיישינן שמא

הרהר תשובה בלבו, ה"נ כשקדש חיישינן שמא הרהר ההיא שעתא תשובה, אבל לענין יבום אין שייך טעם זה, ומשו"ה פסק להתיר יבמה שנפלה לפני מומר בלא חליצה. (ועי' לקמן אריכות בזה.

וכעין דבריו כתב האור זרוע (הלכות יבום וקידושין סימן תרה) וז"ל ומה יש להקשות בה אי משום ההיא דאמר גבי גר דאי הדר ביה וקדיש ישראל מומר קרינא ביה וקידושיו קידושין, משום **דהוא עביד מעשה**, דאע"ג דפריש מן הצבור וכסבור שהוא כעכו"ם, מקרא צווח עליו כמה שנאמר העולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים, אלמא אם מקדש בת ישראל ה"ה כישראל וצריכה גט מיניה. משמע שכוונתו כנ"ל שאם עשה מעשה לקדש אשה זה מראה שבאמת הוא יהודי וחזר בו ממורתו, דאלת"ה למה עושה קידושין. אלא דעדיין צ"ע מה שהביא הפסוק שמשמע שאע"פ שחושב שהוא כגוי, הוא עדיין יהודי, משמע שבאמת מומר דינו כיהודי, וצ"ע.

פטור יבום ביבם מומר משום ערוה

עי' בשלטי הגיבורים פרק החולק, בשם הר"א מרעגנשפורג, שיבמה שנפלה לפני מומר, שפטורה מיבום וחליצה, ועי"ש הטעם משום שהיבם מקרי ערוה, דקנאים פוגעים בו. ויש בזה כמה וכמה חידושים. א' שמומר נחשב כגוי לגבי הדין של קנאים פוגעים בו. ב' שגם נכרי שבא על בת ישראל קיים הדין של קנאים פוגעים בו. ג' שהדין השנוי ריש מסכת יבמות שחמש עשרה נשים פוטרות צרתיהן מן היבום ומן החליצה, משום דערוה פטור מיבום, שייך גם אם היבם הוא הערוה ולא היבמה, כנידון דידן.

קושיית הנו"ב דלא הוי פרהסיא

בשו"ת נוב"ת (אה"ע סי' קנ) תמה על השלטי גיבורים וז"ל, ואמנם אני תמה איך אפשר לפטור בנפלה לפני יבם מומר מטעם דנחשבת חייבי כריתות מטעם קנאים פוגעים, והלא כל זה הוא דוקא בפרהסיא בפני עשרה מישראל, אבל בצניעא לא קנאין פוגעין איכא ולא כרת איכא.

אמנם גם ברמב"ן (מלחמות ה' ס"פ בן סורר) מבואר שגם בצניעה נחשב כערוה, שהרי כתב שיש חיוב למסור נפשו מטעם עריות, ואם איתא שרק בפרהסיא יש עריות, א"כ צריך למסור נפשו אפילו אם אינו מחשב כערוה.

ועי' בב"ח (אה"ע סימן טז) שכ' שוודאי דעונש זה "יכרת ה' וכו'" הוא בין בבא עליה בפרהסיא בין בבא עליה בצניעה, דכיון שלא עשו בו דין למטה עושים בו דין למעלה. ולפי"ז מיושב דברי השלטי"ג מקושיית הנו"ב, דאע"פ שאין קנאים פוגעין בו אלא בפרהסיא אבל חיוב כרת יש גם בצניעא.

אבל החלקת מחוקק (סימן טז, ה) חולק על הב"ח, ומדייק מזה שכתוב בשו"ע שאם לא פגעו בו קנאים ולא הלקוהו ב"ד, אז יש לו עונש כרת, משמע דעונש דקרא לא קאי רק על דבר שהוא אסור מן התורה, כגון דרך אישות או פרהסיא אבל לא בצניעא. ולשון "כי חלל יהודה" משמע ג"כ פרהסיא, עכת"ד. ולפי"ז הדרא קושיית הנו"ב לדוכתיה. ויש לומר שאם כולם יודעים על

זה, נחשב כפרהסיא, כמו שמצינו בסנהדרין (עג, ב) "והא אסתר פרהסיא הוי", ומסבירים הראשונים שאע"פ שאחשוורוש לא בעל אסתר בפרהסיא, אבל היות שכולם ידעו מזה נחשב כפרהסיא.

ועי' בהגהת הב"ח שהשיג על הב"ח, דאם נאמר שאפילו בצינעא יש חיוב כרת, א"כ למה הוצרכו ב"ד של חשמונאים (ע"ז לו, ב) לגזור על הפנויה, הרי יש כבר עונש כרת. ואולי י"ל שאם יש גזירה דרבנן, ישפיע על אנשים יותר מזה שיש עונש, שעכשיו יש איסור מוגדר לפניהם.

שו"מ בחי' הר"ן למסכת סנהדרין (פב, א) שהק' ג"כ למה צריך לגזירת ב"ד של חשמונאים תיפוק ליה דקנאים פוגעין בו, ובתחילה רצה לחלק בין בצינעא לפרהסיא, שאין כרת אלא בפרהסיא. אבל אח"כ תמה למה שיהיה חילוק, וכ' ליישב שיש בני אדם רשעים שאין עומדים על עצמן בשביל כרת המסור לשמים ובשביל המלקות יתרחק מן האיסור. וכ"כ להדיא הרמב"ם (סה"מ ל"ת נב) וז"ל ואם לא עשה זה בפרהסיא או שפרש ולא פגעו בו קנאין הנה הוא מחוייב כרת. וכ"ה בפירה"מ לרמב"ם (סנהדרין פרק ט) וז"ל אבל אחר שפירש, או שלא היה בקהל מישראל, או שלא היתה עובדת עבודה זרה, אסור להרגו. אבל הוא מחוייב כרת על בת עובד עבודה זרה ואף על פי שלא נזכר בתורה ולא נמנה מכלל הכרתות, אלא שהוא קבלה.

האם מומר נחשב כ"אח"

ויעויין בהגהת מרדכי (רמז יח) שמביא תשובת רבינו גרשון בר' יהודה ז"ל שיבמה שנפלה לפני יבם שהוא מומר לע"ז אינה נפטרת בלא חליצה, דכמו שאם קידש קדושו קדושוין וצריכה ממנו גט, ה"נ צריכה חליצה. וכן מביא תשובה לרבינו שרירא גאון, יבמה שנפלה לפני מומר לע"ז כיון דהורתו ולידתו בקדושה זקוקה ליבום, ומתענגה עד דחליץ לה אותו המומר. אבל רב יהודאי כתב שאם כשהתחתנו הוי היבם מומר לא בעי חליצה מיניה. ואם היה הבעל מומר וישבה תחתיו באונס ומת במומרותו בלא בנים, אינה זקוקה ליבם, **דהאי לאו אחיו** הוא ואינה זקוקה נמי לחליצה, (בעל העיטור).

וכ"ה בהגהת מרדכי שעל מה שרש"י הביא ראיה לאיסור דהא אם קידש קידושו קידושוין, הקשה הר"ם הא בסמ"ג כתב במצות לתת צדקה דמומר להכעיס אין מצווים להחיותו כעובדא דר' אמי, ושרי להלוות לו ברבית, דלגבי נשך כתיב אחוה. והא דאמר' בסנהדרין אף על פי שחטא ישראל הוא היינו בדברים דלא כתיב בהו אחוה כגון גיטין וקדושוין. ועוד הביא רבינו שמשון ראיה דאסור ללוות לו ברבית משום ולפני עור לא תתן מכשול, הא מטעם אחוה (וחי אחיך עמך) לא אסר אלמא דלאו אחיו הוי.

שיטת רש"י שחייב ביבום

עוד הביא מתשובת הגאונים שיבמה שנפלה לפני מומר דפטורה מן החליצה ומן היבום היכא דליכא יבם אחר אלא הוא, ולא הביאו שום ראיה לדבריהם. וכתב רש"י בתשובה אחת דלא סמכינן עלייהו כלל, ואע"פ שחטא ישראל הוא לכל דבר, ואם קידש קדושוין וחולץ ולא מיבם.

חילוק בין אם היה מומר בעת קידושין או אח"כ

ההגהת מרדכי (יבמות פ"ד) מביא מהאו"ז בשם רב נחשון גאון, ובשם ספר "בשר על גבי גחלים", ותשובת הגאונים שיבם שהיה מומר לעבודת כוכבים בשעת קידושין אחיו, וכשמת אחיו עומד בהמרותו אינו זוקק אשת אחיו ופטורה בלא חליצה, ואפילו חזר המומר בתשובה לא משגחין ביה. ולפירוש רבינו חננאל דמיתה מפלת, אפילו היה יהודי בשעת נשואי אחיו, אם היה מומר כשמת אחיו לא משגחין ביה, ולא חולץ ולא מיבם, והטעם משום דנישואין מפילין הלכך אם בשעת קידושין אחיו היה מומר הרי נאסרה עליו שעה אחת, אבל אם המיר לאחר כן צריכה חליצה דנישואין מפילין והיא שעתא ישראל הוה.

דרכיה דרכי נועם

אבל כתב האו"ז אם בשעת קידושין אותו יבם מומר היה, מי איכא למימר אדעתא דרבנן מקדש, וקיימי רבנן ומתקני מלתא דאתי בה לידי תקלה, ותורה שכתבה כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם וגו' יבמה יבא עליה, מי קאמר אפילו הוא מומר יבוא עליה, והא כתיב "דרכיה דרכי נועם". אלא מקיש ישיבת אחים להדדי, ומה מת אחד מהם ביהדות אף יבמה יבוא עליה ביהדות. משמע מדבריו שאינו סומך על "דרכיה דרכי נועם" לבד, דהיינו שהיות ואין זה דרכי נועם שיצטרך חליצה מהמומר, ולכן אין כאן חיוב יבום או חליצה, אלא שזה מגלה על מה שכתב אח"כ שבעינן "ישיבת אחים ביחד", דהיינו מה מת אחד ביהדות אף יבמה יבא עליה ביהדות. והיינו כדברי האחרונים ש"דרכיה דרכי נועם" אינו "סיבה" אלא "סימן", ואכמ"ל. אלא דעדיין צ"ע דלא מצינו דווקא "מת ביהדות", שהיה מקום לומר שאם המת הוא יבם עדיין יש חיוב יבום או חליצה, א"כ איך אפשר לדרוש דגם יבא עליה עליה ב"יהדות", ודו"ק.

ממשיך האו"ז וז"ל וכי תימא לא יבוא ולא תפטר מידי דהוה אמומר שקידש, (ר"ל אולי נאמר דכמו שחל הקידושין של מומר מספק, ה"נ מספק היא זקוקה ליבום, אבל מספק אינו יכול לחלוץ לה), התם הוא דבידים ואיסור מיתה, אבל הכא דממילא ואיסור לאו לא דאיכא למיחש לעיגון, (ר"ל כנ"ל שאם קידש אשה גילה בדעתו שחוזר בתשובה, וחוששין לקידושין דיש כאן חשש איסור כרת אם באמת חל הקידושין, משא"כ כאן שלא עשה מעשה אלא "ממילא" נפלה לסניו ליבום, ואין כאן אלא חשש יבמה לשוק שאינו אלא איסור לאו, לא חיישינן דלמא חזר בו, כך נראה לפרש דבריו אף דיש בהם קצת גמגום כמו שהעיד התרה"ד).

הפקיעו מומר מכלל ישראל

ועי' במאירי (יבמות טז, ב) שעל פי הסוגיא שם שהפקיעו עשרת השבטים מכלל ישראל, היו קצת רבותי חוככין לומר שכל משומד בזמן הזה גוי גמור ואין חוששין לקדושיו. ואף קצת חכמי אשכנז הגידו לי בשם גדולי רבניהם לענין חליצה שכל שנפלה יבמה לפני יבם משומד שהיא צריכה חליצה, ואם כבר היה משומד בשעה שנשאת או נתקדשה זו לאחיו אינה צריכה חליצה שעל דעת כן נתקדשה, ואם לא שהם סומכים קצת על דעת זו מה ענין לומר כן והלא אף אם התנה בהדיא על מנת שלא אזקק לחליצה ויבום אינו כלום, אלא ששניהם מפרשים שהוא כאלו התנתה על מנת שאין אחיך משומד, ואף בזו לא הועלנו שאם כן אם יש לה בנים מיהא אתה

צריך לומר שאינם בני נשואה, ואי מטעמא דכד בעל אחליה לתנאיה אף בראשונה כן. וכן כתבו שאם הבעל משומד ומת אינה זקוקה כלל, ד"ולא ימחה שמו" כתיב וכבר שמו מחוי, ודעתי בכלם שחולצת ולא מתיבמת.

ריבית

כתב הטור (יו"ד סימן קנט) מומר שכפר בעיקר מותר להלוותו ברבית כיון שאין אנו מצווין להחיותו, ואסור ללוות ממנו ברבית דאע"פ שחטא ישראל הוא, והנותנו לו עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול.

וכ"כ בשו"ע (יו"ד קנט, ב) מומר מותר להלוותו ברבית, ואסור ללוות ממנו ברבית. וכתב הרמ"א דיש מחמירין אף במומר להלוותו, וטוב להחמיר אם אפשר להשמט ממנו.

מסייע במומר או במזיד

אע"ג דכתוב כאן שיש לפנ"ע במומר, עדיין יש להסתפק האם יש איסור של מסייע לידי עוברי עבירה, דהיינו היכא שהמומר היה יכול לקחת האיסור לעצמו. והנה הש"ך (יו"ד קנא, ו) מחדש דכיון שהאיסור לסייע הוא משום החיוב להפרישו מאיסור, מותר לתת לישראל מומר משום שאינו חייב להפרישו, ובזה איירי התוס' והמרדכי בע"ז (ו, ב) שמתירין, והתוס' והגהות מרדכי (שבת ג, א) שאסרי הוא בישראל כשר שחייב להפרישו. ופי' בדגמ"ר כוונת הש"ך דלא דוקא במומר אלא דאף בסתם ישראל אין מצווין להפרישו אלא בעובר בשוגג, אבל כשעובר במזיד אפילו אינו מומר אין ישראל אחר מצוה להפרישו. דאל"כ גם למומר אין מקום להתיר, דגם מומר הא חייב באיסורין ואסור לסייעו לעבור באיסור, אלא ע"כ שכוונתו לכל העושה במזיד, דסתם מומר עושה במזיד. וי"ל דכיון דמה שמחוייבין להפרישו כתב הרא"ש שהוא ממה שאף לקטן אוכל נבלות מצווין להפריש, לכן הוא רק כקטן שהוא כשוגג ולא כשהוא במזיד. ועי' אגר"מ (יו"ד ח"א סי' עב) שמביא ראיה מהא ד"הלעיטהו לרשע וימות" (ב"ק סט, א), שאינו חייב לציין איזה אילנות הם של ערלה שהגנב לא יעבור על איסור ערלה, דחזינן דאין מחוייבין להפריש למי שעושה במזיד אף שגנב.

נוסח "כן יברך אותנו" כשיש שם גוי או מומר

כתב המג"א (קפט, א) כשיש עכו"ם בבית נוהגין לומר כלנו יחד בני ברית (כשאומרים כן יברך אותנו כולנו יחד בברכה וכו'), וכתב הט"ז (יו"ד רלב, יד) וז"ל ומדבר זה שכתב הר"ן דכשאומר כולכם הוה אביו בכלל לאותה הרגע קודם שיסיים, למדתי שבנוסח הברכות שאחר ברכת המזון, דהיינו כשאומרים יברך אותנו כולנו יחד בני ברית ולהוציא את שאינן בני ברית שישנן שם שאין לומר כן, דא"כ הויין עכ"פ בכלל כולנו יחד כל זמן שלא יסיים בני ברית, אלא יאמר אותנו בני ברית כולנו יחד. והטעם לפי שאסור לברך עכו"ם דכתיב "לא תחנם".

ממשיך המג"א כשיש מומר לעכו"ם במקום סעודה צ"ל בני ברית, דמומר אינו בכלל ברית כמ"ש התוס' בסנהדרין (עב, ב) [דאיתא התם רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אומר לו ראה

שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה שפך דם האדם באדם דמו ישפך, וכתבו בתוס' "ישראל" - ולא כותי, "בן ברית" - ולא מומר לע"ז, דמומרין לע"ז היו מורידין ולא מעלין].

שליחות במומר

והקשה המג"א א"כ למה כתב הרמ"א (אה"ע קמא, לג) דמומר דינו כפסול עדות דאורייתא, משמע דאם נתקיים הגט בחותמיו מותר לשלחו ע"י מומר לכו"ע, תיפוק ליה דאינו נעשה שליח משום דאינו "בן ברית", וכדאיתא בגיטין (כג, ב), ות"י המג"א דהתוס' מיירי במומר להכעיס וכדמסיים טעמא ד"מורידין ולא מעלין" [וזהו דוקא בלהכעיס, כמ"ש ביו"ד (סי' קנ"ח) ובאה"ע אפשר דרמ"א מיירי בלתיאבון וצ"ע, ומי שיצא מן הכלל הוי כלהכעיס וכמ"ש בס"י קנ"ט].

אמנם בספר אבן העוזר תמה על דברי המג"א, שהרי בתרומת הדשן (סימן רל"ז) מבואר דמומר יכול לעשות שליח להוליך גט לאשתו, והביא כן בשם תשובות קדמאי ובתראי דהיה פשוט בעיניהם דמומר עושה שליח הולכה, רק דחששו שמא יחזור ויבטל אחר כך, ואי לאו דבן ברית הוא איך עושה שליח, ודברי תרה"ד הביא בשו"ע (סימן קמ, יא). ולכן כתב שאין ראוי להסתפק דמומר כישראל גמור הוא לענין שליחות, דהנה בריש האיש מקדש (קידושין מא, ב) פריך לרבי שמעון דסבירא ליה דתרומת גוי לאו תרומה היא למה לי קרא ד"גם אתם" - מה אתם בני ברית כו', והאמר ר"י אין עבד נעשה שליח לקבל גט אשה לפי שאינו בתורת גיטין כו'. ומאי פריך, אימא איצטרך למעט מיניה מומר דלא נעשה שליח לתרום, דהא מומר ודאי איתא בתרומה דנפשיה. ותו דרבי שמעון לא קא ממעט גוי מהתרומה אלא מדכתיב (במדבר יח, כד) "בני ישראל", ומומר ודאי בכלל ישראל הוא כמו שכתבו התוספות הנ"ל בסנהדרין, והרי חייב בכל המצות כמו שכתוב ביו"ד (קנט, ב), אלא ע"כ מומר עושה שליח.

וכן מוכח במתניתין (גיטין כג, א) דחשיב שם חרש שוטה וקטן סומא ונכרי דפסולין להביא גט אשה, ואפילו נתגייר הגוי אח"כ או הגדיל הקטן כו', היה פיקח ונתחרש וחזר ונתפקח או פיתח ונסמא וחזר ונתפתח הרי זה כשר, ואלו גוי שיירי בסיפא ולא שנאו, והיינו משום דלא משכחינן ביה תחלתו וסופו בכשרות. ואי סלקא דעתך דמומר הוא בכלל גוי דברישא לענין שליחות, קשה הא בגוי מצינו לאשכוחי כגון שנתגייר הגוי וחזר לסורו והמיר וחזר ונתגייר, או ישראל ונעשה מומר וחזר ונתגייר, אלא ודאי מומר כישראל הוא לשליחות הגט.

יש שליחות בין נכרי לנכרי

ועי' בחי' הגרע"א (גיטין כג, א) שלפמש"כ המג"א (סי' תמ"ח) בשם המשאת בנימין דנכרי לנכרי איכא שליחות דהוי דומיא ד"אתם", ויעויין במג"א (סי' קפ"ט) דמומר לאו בר שליחות הוא דאינו בכלל בן ברית, ולפ"ז ממילא יהיה הדין דעכו"ם למומר יכול להיות שליח כיון דשניהם אינם בן ברית, ודמי לעכו"ם. ואף לדעת אבן העוזר שם דהשיג על המג"א דמומר יכול להיות שליח היינו ע"פ יסודו שם דלא ממעטו מקרא ד"אתם" אלא כשאינו דומה בשום צד דהיינו נכרי לישראל, אבל מומר אף דאינו בן ברית מ"מ דומה ל"אתם" בחד צד דמה אתם ישראל, וכן עבד אף דאינו בכלל ישראל מ"מ דומה בחד צד מה אתם בני ברית, ולא ממעטים רק עכו"ם דאינו דומה כלל לא לענין בני ברית ולא לענין ישראל. וא"כ י"ל לשיטת המ"ב עכו"ם יכול להיות שליח למומר

כיון דדומה לחד צד לאתם, דשניהם אינו בן ברית, דכמו דמומר יכול להיות שליח לישראל
דדומים לחד צד דשניהם ישראל, ה"נ יכול להיות מומר שליח לנכרי דדומה לחד צד דשניהם
אינם בני ברית.